

**Дэлхийн байгаль хамгаалах
сан (WWF)-гийн Монгол дахь
хөтөлбөрийн газар**

Амарын гудамж-4
СБД, 8-р хороо
Улаанбаатар
Монгол Улс

Утас:+976 11 311 659
Факс:+976 11 310 237
И-мэйл: info@wwf.mn
Вэб хуудас: www.wwf.mn

“Эрхэм сүлд тахилга бүхий газар болбоос эрхэмлэж үл малтах зүйл мөн. Бус энгийн зэрэг газар нутаг дан ганц алт бус ямар зоорь бий аваас зохихыг үзэж нээн авбаас зохилтой. Авсан түүнийгээ ганцхан миний төлөө хэмээн бүү санагтун! Харьяат бүх улсын хэрэглэл болмой. Улс хэмээгч нь Та бүхнийг цөмийг өгүүлсний тул учрыг бүрнээ ухамсарлаж, ёс журмыг дагаж явтугай! Битгий зөрүү бурууд дурлаж зөрчигтүн”

/Монголын төр шашны тэргүүн Богд Жавзандамба хутагтын зарлигаас/

Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)–гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газраас уул уурхайн салбарт баримталж буй байр суурь

Уул уурхай нь Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд тэргүүлэх ач холбогдолтой чухал салбар юм. Сүүлийн 10 гаруй жилд алт, зэс, бүхэллэг жонш, гянт болдын баяжмалын олборлолт нэмэгдсэнээс зөвхөн алт олборлолт 1990 оныхтой харьцуулахад 20 гаруй дахин нэмэгдэж, өнгөрсөн онд уул уурхайн үйлдвэрүүд 213,08 тэрбум төгрөгийн цэвэр ашигтай ажилласан нь үүний нэг тод жишээ юм.

Одоогийн байдлаар 80 гаруй төрлийн ашигт малтмалын 6000 орчим орд, илэрц буюу 1,5 тэрбум ам. доллартай тэнцэх хэмжээний ашигт малтмалын нөөц тогтоогдоод байгаа нь энэ салбарыг зүй зохистой хөгжүүлэх юм бол ирээдүйд улс орны хөгжилд жинтэй хувь нэмэр оруулах боломжтой гэдэг нь харагдаж байна.

Харамсалтай нь Монголын уул уурхайн одоогийн хөгжлийн хандлага нь НҮБ-ын Нарийн бичгийн дарга нарын газраас боловсруулсан “Хөгжлийн төлөөх хөрөнгө оруулалт – Мянганы хөгжлийн зорилтуудад хүрэх төлөвлөгөө” баримт бичигт дурьдсан “...Дэд бүтэц сул хөгжсөн, хүний нөөцийн хомсдолтой улс орнууд нь технологи, ур чадвар, хөрөнгө оруулалтад суурилсан төрөл бүрийн экспортын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж гаргахаасаа илүүтэйгээр байгалийн баялагт дулдуйдсан хязгаарлагдмал тооны, үр ашиг муутай түүхий эд үйлдвэрлэж экспортлохоос өөр аргагүй болдог. Энэ тохиолдолд даяаршил нь гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын өсөлт, дэвшилтэт технологиор дамжуулан үр ашиг өгөхөөс илүүтэйгээр оюуны нөөцийн хомсдол, хүрээлэн буй орчны доройтол, хөрөнгө гадагш урсах урсгал, гадаад худалдааны алдагдал ихсэх зэрэг сөрөг нөлөө үзүүлэх аюултай...” гэсэн дүгнэлттэй үндсэндээ тохирч байна.

Уул уурхай түүний дотор сүүлийн үед эрс нэмэгдэж буй алт олборлолт нь олон арван булаг шанд ширгэж, гол мөрний ус их хэмжээгээр бохирдон, хөрсний элэгдэл, эвдрэл ихэсч, цөлжилтийг хурдасгахад хүргэж байна.

Ашигт малтмалын ашиглалт нь байгаль орчноос гадна нийгэмд сөрөг үр дагавар авчирдаг билээ. Энэ нь жишээлбэл Налайх, Бэрх гэх мэт уул уурхайг түшиглэн байгуулагдсан суурингуудад уурхай зогссоноос ажилгүйдэл ихсэх, ажилгүйдэл, ядуурлын улмаас гар аргаар хууль бусаар алт олборлогчдын эгнээ түргэн хурдастай өсч, тэдгээр нь хүнд хорттой нөхцөлд ажилласнаар эрүүл мэндээрээ хохирох, улмаар алтан амиа алдах, гэмт хэрэгт өртөгдөх зэрэг нийгмийн зохисгүй үр дагаварыг ч бий болгох хэлбэрээр илэрч байна.

Эцэст нь хэлэхэд нөхөн үл сэргээгдэх байгалийн баялаг болох ашигт малтмал нь зөвхөн одоо үеийн төдийгүй хойч ирээдүй үеийн маань өмч билээ.

Иймд Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)–гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газраас “Монголд хариуцлагатай уул уурхайн бодлогыг хөгжүүлэх ёстой” гэсэн байр суурь баримталж байна. Өөрөөр хэлбэл, Монголын уул уурхайн хөгжилд баримталж буй бодлого нь байгаль орчин, нийгэм, эдийн засгийн хувьд хариуцлагатай байх ёстой.

Хариуцлагатай уул уурхайн бодлогын чиглэлийг дараах байдлаар тодорхойлж байна. Үүнд:

Байгаль орчны талаар:

- Бүс нутгийн экологийн тэнцлийг хадгалахад онцгой ач холбогдол бүхий газар нутаг (жишээлбэл гол мөрний урсацын 80-аас дээш хувийг бүрдүүлдэг газар нутаг) болон Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт ашигт малтмалын хайгуул, ашиглалтыг явуулахгүй байх;
- Улсын болоод орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгаас ашигт малтмал ашиглах зорилгоор газрыг чөлөөлөхгүй байх;
- Ашигт малтмалын нөөц тогтоох, ашиглалтын техник, эдийн засгийн үндэслэл боловсруулах явцад байгаль орчны нарийвчилсан үнэлгээг хамт хийж, байгаль орчинд учруулах хор хөнөөл, түүнийг арилгах, бууруулах, арга замыг технологийн шийдэлд нь хамт тусган хөрөнгө оруулалтыг цогцоор шийдэх;
- Ашигт малтмалын ашиглалт явуулсан газар нутагт байгаль орчны нөхөн сэргээлтийг хийх эрх зүй, эдийн засгийн хөшүүргийг бий болгож, хариуцлагын тогтолцоог чангатгах;

Нийгмийн талаар:

- Уул уурхайн олборлолтоос уламжлалт мал аж ахуй, тариалан эрхэлдэг иргэдэд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлдэг эрх зүйн орчин бий болгож хэрэгжүүлэх;
- Ашигт малтмал ашигласны орлогоос ажил эрхлэлтийг дэмжих сан байгуулан тухайн уул уурхайг түшиглэн байгуулагдсан тосгон, суурингийн хүн амын дунд мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, өөр бусад хөдөлмөр эрхлэх боломжоор хангахад зарцуулах;
- Гар аргаар ашигт малтмал олзворлодог ард иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллах нөхцлийг бүрдүүлэх;
- Ашигт малтмалын нөөцийн төлбөрийг тусгай санд төвлөрүүлэн зөвхөн ирээдүй үедээ зориулан боловсрол, эрүүл мэндийн салбарт хөрөнгө оруулалт хэлбэрээр ашиглах;

Эдийн засгийн талаар:

- Уул уурхайн болон татварын хууль тогтоомжийг үндэсний онцлог, олон улсын жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгож гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдыг урт хугацааны хөрөнгө оруулалт хийх ижил тэгш, таатай нөхцлөөр хангах;
- Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордуудыг нэн тэргүүн ээлжинд олборлож, өнгөт, ховор хар металлын хүдэр, баяжмалыг иж бүрэн боловсруулах үйлдвэрүүдийг хөгжүүлж, өндөр чанарын цэвэр металл, хайлш, бэлэн бүтээгдэхүүн гарган экспортлох;

Уул уурхайн салбарын сайн засаглалын талаар:

- Ашигт малтмалын хайгуул, ашиглалтаас төв, орон нутагт төлж буй төлбөр, татвар төлөлт, түүний хуваарилалт, зарцуулалтын талаарх мэдээллийг нийтэд ил тод болгож, иргэдийн мэдээлэл чөлөөтэй авах эрхийг нь баталгаажуулах;
- Уул уурхайн салбарт олон нийтийн хөндлөнгийн хяналтын тогтолцоог бүрдүүлэх;
- Уул уурхайн салбарын компаниуд нь байгаль орчин, нийгмийн салбарт хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүдийг тодорхой баримттайгаар нийтэд мэдээлдэг байх, түүнийг хөндлөнгийн шинжээчид хянан баталгаажуулдаг байх зэрэг болно.